

Szkolnictwo wyższe w Polsce i Stanach Zjednoczonych – analiza porównawcza

1. Wstęp

Szkolnictwo wyższe w Stanach Zjednoczonych jest znane na całym świecie. Studia w Stanach Zjednoczonych oferują przede wszystkim bogate kulturalne i społeczne doświadczenia, jak również pełne ogólnokształcące podejście do edukacji. W Polsce system szkolnictwa wyższego jest odmienny niż ten funkcjonujący w Stanach Zjednoczonych.

Celem niniejszego artykułu jest omówienie oraz porównanie systemu szkolnictwa wyższego w Polsce i Stanach Zjednoczonych.

2. Szkolnictwo wyższe w Polsce w przededniu wejścia w życie Ustawy 2.0.¹

2.1. Struktura studiów w Polsce

Szkolnictwo wyższe w Polsce oparte jest na trójstopniowej strukturze studiów. Studia wyższe to studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, które są prowadzone przez uczelnię

¹ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (Dz.U. z 2019 r., poz. 730) zwana Konstytucją dla Nauki.

posiadającą uprawnienia do ich prowadzenia. Studia doktoranckie, czyli studia trzeciego stopnia może prowadzić nie tylko uczelnia (uprawniona jednostka organizacyjna uczelni, ale także instytut naukowy Polskiej Akademii Nauk, instytut badawczy lub międzynarodowy instytut naukowy działający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej). Studia podyplomowe również mogą być prowadzone zarówno przez uczelnie, jak i w instytutach naukowych Polskiej Akademii Nauk, instytutach badawczych lub Centrum Medycznym Kształcenia Podyplomowego. Instytucje szkolnictwa wyższego oferują studia w formie stacjonarnej oraz niestacjonarnej. Studia stacjonarne charakteryzują się tym, że co najmniej połowa programu kształcenia realizowana jest w postaci zajęć dydaktycznych wymagających bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich i studentów².

Studia pierwszego stopnia trwają zazwyczaj 3 lub 4 lata i są formą kształcenia, na którą przyjmowani są kandydaci posiadający świadectwo dojrzałości. Studia kończą się uzyskaniem kwalifikacji pierwszego stopnia, czyli nadaniem tytułu zawodowego licencjata, inżyniera lub równoważnego określonego kierunku i profilu kształcenia, co jest potwierdzone dyplomem. Uzyskanie

² Struktura studiów w Polsce, <http://www.go-poland.pl/pl/struktura-studi-w-w-polsce>, [dostęp: 02.09.2019 r.]

dyplomu umożliwia kontynuowanie edukacji na studiach drugiego stopnia. Jest to polski odpowiednik tytułu *Bachelor*. Student, który chce uzyskać dyplom ukończenia studiów pierwszego stopnia jest zobowiązany uzyskać co najmniej 180 punktów ECTS³. Studia licencjackie trwają co najmniej sześć semestrów, a studia inżynierskie co najmniej siedem semestrów. Do okresu studiów zalicza się praktykę zawodową studenta⁴.

Studia drugiego stopnia trwają od 1,5 roku do 2 lat i kończą się uzyskaniem tytułu zawodowego magistra, magistra inżyniera lub równoważnego określonego kierunku i profilu kształcenia. Osoba posiadająca tytuł magistra może podjąć studia doktoranckie (studia trzeciego stopnia). W celu uzyskania dyplomu ukończenia studiów drugiego stopnia student ma obowiązek uzyskać co najmniej 90 punktów ECTS. Studia drugiego stopnia

³ ECTS to zorientowany na studenta system transferu i akumulacji punktów zaliczeniowych oparty na przejrzystości procesu i efektów kształcenia/uczenia się. Jego celem jest ułatwienie planowania, zdobywania, oceniania, uznawania i walidacji kwalifikacji oraz jednostek edukacyjnych, a także mobilności studentów. ECTS jest szeroko wykorzystywany w szkolnictwie wyższym i może być stosowany w innych formach uczenia się przez całe życie. Punkty ECTS odzwierciedlają nakład pracy studenta potrzebny do osiągnięcia założonych w programie efektów kształcenia/uczenia się. 60 punktów ECTS odpowiada rocznemu nakładowi pracy przeciętnego studenta studiów stacjonarnych i osiągniętym (w roku akademickim) efektem kształcenia/uczenia się. Przeważnie nakład pracy studenta wynosi od 1500 do 1800 godzin w roku akademickim, co oznacza, że jeden punkt odpowiada 25-30 godzinom pracy.

⁴ Struktura studiów w Polsce, <http://www.go-poland.pl/pl/struktura-studi-w-w-polsce>, [dostęp: 02.09.2019 r.]

trwają trzy lub cztery semestry. Do okresu studiów wliczana jest praktyka zawodowa studenta⁵.

Kolejną formą kształcenia są jednolite studia magisterskie. Trwają one od 4,5 roku do 6 lat i umożliwiają uzyskanie tytułu magistra lub równoważnego stopnia w zależności od profilu kształcenia. Student, który chce uzyskać dyplom ukończenia jednolitych studiów magisterskich ma obowiązek uzyskać co najmniej 300 punktów ECTS w systemie studiów pięcioletnich oraz 360 punktów ECTS w systemie studiów sześcioletnich. Jednolite studia magisterskie trwają od dziewięciu do dwunastu semestrów i są one oparte na zintegrowanym programie obejmującym zarówno kurs podstawowy, jak i pogłębioną specjalizację. Ukończenie tego programu zapewnia kwalifikacje odpowiadające tytułowi magistra po studiach drugiego stopnia⁶.

Obecnie jednolite studia magisterskie są prowadzone na następujących kierunkach studiów: aktorstwo, konserwacja i restauracja dzieł sztuki, prawo kanoniczne, kierunek lekarsko-dentystyczny, prawo, analityka medyczna, medycyna, realizacja obrazu filmowego i fotografia, farmacja, psychologia i weterynaria.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

Dotychczas prowadzone studia doktoranckie (do roku akademickiego 2019/2020) trwały zwykle trzy lub cztery lata, a ich ukończenie było równoznaczne z uzyskaniem stopnia naukowego doktora w określonej dziedzinie nauki w zakresie dyscypliny naukowej lub doktora sztuki określonej dziedziny sztuki w zakresie dyscypliny artystycznej. Studia doktoranckie mogły być prowadzone przez jednostki organizacyjne uczelni oraz jednostki naukowe posiadające uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego albo co najmniej dwa uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora. Do studiowania na studiach doktoranckich mogły zostać dopuszczone osoby, które posiadały tytuł zawodowy magistra lub równorzędny⁷.

Wraz z wejściem w życie Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (Dz. U. z 2019 r., poz. 730) system kształcenia doktorantów został gruntownie przebudowany. Dotychczasowe studia doktoranckie (studia trzeciego stopnia) zostały zastąpione kształceniem doktorantów w szkołach doktorskich. Szkołę doktorską może prowadzić cała uczelnia, a nie jak dotychczas, w przypadku studiów doktoranckich, uprawniona jednostka uczelni. Ponadto zostało powiązane

⁷ System szkolnictwa wyższego w Polsce, <http://kandydat.us.edu.pl/system-szkolnictwa-wyzszego-w-polsce>, [dostęp: 01.09.2019 r.]

prawo do prowadzenia szkoły doktorskiej z kategorią naukową. Szkołę doktorską może prowadzić podmiot prowadzący działalność naukową w co najmniej dwóch dyscyplinach naukowych z kategorią A+, A albo B+. Został zlikwidowany podział na tryb stacjonarny i niestacjonarny studiów doktoranckich, a kształcenie w szkole doktorskiej jest bezpłatne. Każdy uczestnik szkoły doktorskiej otrzyma stypendium. W miejsce środowiskowych studiów doktoranckich podmioty, które posiadają co najmniej jedną kategorię naukową nie niższą niż B+, mogą prowadzić wspólną szkołę doktorską. Zostały także wprowadzone regulaminy szkół doktorskich uchwalone odpowiednio przez senaty albo rady naukowe dla poszczególnych szkół doktorskich. Zastąpiony przez to ogólnouczelniane i ogólnoinstytutowe regulaminy studiów doktoranckich.

2.2. Szkolnictwo wyższe w Polsce w liczbach

W corocznych raportach Główny Urząd Statystyczny publikuje dane liczbowe dotyczące szkolnictwa wyższego w Polsce. Według stanu na dzień 31 grudnia 2018 r. w polskich uczelniach kształciło się 1 230,3 tys. osób, o 61,6 tys. mniej w stosunku do poprzedniego roku, w tym 73,3% w uczelniach publicznych. Natomiast w roku akademickim 2017/18 dyplom ukończenia studiów otrzymało 327,7 tys. absolwentów, tj. o 15,4% mniej niż

w 2017 r. W ciągu ostatnich 10 lat liczba studentów z roku na rok się zmniejszała z 1 927,8 tys. osób w roku akademickim 2008/09 do 1 230,3 tys. w roku akademickim 2018/19. Największą liczbę absolwentów – 497,5 tys. osób – odnotowano w roku akademickim 2010/11. Od tego roku akademickiego odnotowywany jest spadek liczby absolwentów do 327,7 tys. osób w roku akademickim 2017/18. W roku akademickim 2018/19 kobiety stanowiły 58,0% studiujących. Na studiach stacjonarnych zarejestrowano 809,3 tys. osób, czyli 65,8% studiujących, natomiast na niestacjonarnych – 421,0 tys. osób. Blisko 64,0% osób (787,2 tys.) wybrało studia pierwszego stopnia. Na studiach drugiego stopnia kształciło się 24,1% studentów, a na magisterskich jednolitych 11,6%. Najwięcej (250,3 tys.) osób studiowało w województwie mazowieckim, a najmniej (12,6 tys.) w lubuskim. Wśród najczęściej wybieranych grup kierunków były: biznes, administracja i prawo, na których studiowało 22,0% wszystkich studentów; technika, przemysł, budownictwo (odpowiednio 17,2%); nauki społeczne, dziennikarstwo i informacja oraz zdrowie i opieka społeczna (po 11,5%)⁸.

⁸ *Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2018/2019*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-w-roku-akademickim-20182019-wyniki-wstepne,8,6.html>, [dostęp: 01.09.2019 r.]

3. Szkolnictwo wyższe w Stanach Zjednoczonych

3.1. Struktura studiów

Szkolnictwo wyższe w Stanach Zjednoczonych można podzielić na studia pierwszego stopnia tzw. *undergraduate* oraz studia II i III stopnia tzw. *graduate*.

W ramach studiów pierwszego stopnia *undergraduate* można uzyskać tytuł *Associate*, który nie posiada polskiego odpowiednika, a także tytuł *Bachelor*, który można porównywać do polskiego tytułu licencjata. Programy typu *Associate* są oferowane przez mniejsze uczelnie typu *community* lub *junior college*. Okres ich trwania wynosi dwa lata, a po ich ukończeniu można uzyskać tytuł *Associate of Arts* (najczęściej z przedmiotów humanistycznych, np. *AA in teaching*) lub *Associate of Science* (najczęściej z przedmiotów ścisłych, np. *AS in nursing*). W przypadku programów typu *Bachelor* są one dostępne na większości uczelni. W zależności od kierunku studiów możliwe jest uzyskanie tytułu *Bachelor of Arts* albo *Bachelor of Science*. Do uzyskania stopni BA i BS wymaganych jest z reguły 120 punktów (*credits*) i średnio cztery lata studiów.

W ramach studiów *graduate* student może zdobywać różnego rodzaju tytuły: *Masters* (tytuł magistra) albo *Doctorate* (odpowiednik polskiego tytułu doktora). Są one realizowane na większych uczelniach zarówno stanowych jak i prywatnych. Programy *Masters* trwają od

roku do trzech lat. W przypadku ubiegania się o przyjęcie na studia magisterskie konieczne jest uzyskanie tytułu Bachelor. Dostępne są różnego rodzaju programy magisterskie np. *Masters of Arts* (np. *MA in political science*), *Masters of Science* (np. *MS in Journalism*), *Masters of Business Administration (MBA)*, czy *Artistic Diploma* (np. *AD in Opera Studies*).

Programy studiów doktoranckich w Stanach Zjednoczonych trwają od trzech do pięciu lat. Można je rozpocząć zarówno po ukończeniu studiów magisterskich jak i bezpośrednio po ukończeniu studiów *undergraduate* typu *Bachelor*. Po ukończeniu studiów doktoranckich uzyskuje się tytuł Ph.D. (*Doctor of Philosophy*).

Należy zaznaczyć, że studia prawnicze oraz medyczne w Stanach Zjednoczonych podlegają oddzielnym regulacjom.

3.2. Typy uczelni w Stanach Zjednoczonych

W Stanach Zjednoczonych funkcjonuje około 5 000 uczelni i noszą one różne nazwy: *university*, *college*, *institute* albo *school*. Uczelnie w USA mogą być stanowe tzn. finansowe z budżetu państwa, w którym są zlokalizowane albo prywatne. Uczelnie stanowe kształcą co najmniej 20 000 studentów oraz mają niższe czesne w porównaniu do uczelni prywatnych. Uczelnie prywatne

posiadają większy zasób funduszy przeznaczanych na stypendia dla studentów międzynarodowych.

Uniwersytety to największe amerykańskie uczelnie, które oferują zarówno studia *undergraduate*, jak i *graduate*. Uniwersytety mogą być stanowe (finansowane z budżetu stanu, w którym są zlokalizowane) lub prywatne. Amerykańskie uniwersytety zazwyczaj składają się z mniejszych autonomicznych jednostek, zalicza się do nich:

- szkoły (np. school of law, school of medicine),
- college (np. college of arts, college of sciences),
- wydziały (faculty),
- departamenty (departments).

Uniwersytety stanowe w Stanach Zjednoczonych są duże, ponieważ mają więcej niż 20 000 studentów oraz posiadają więcej niż jeden kampus, które funkcjonują jako odrębne uczelnie. Każdy z kampusów posiada własne wymagania rekrutacyjne, własne stypendia i na każdy z nich trzeba założyć osobną aplikację. W przypadku rezydentów danego stanu, czyli osób, które mieszkają w danym stanie i odprowadzają tam podatki mogą oni skorzystać z obniżonego czesnego na uniwersytetach stanowych. Studenci pozostałych stanów oraz studenci międzynarodowi opłacą czesne w pełnej wysokości.

Czesne w uczelniach stanowych jest z reguły niższe niż w uczelniach prywatnych⁹.

Uczelnie prywatne są finansowane z darowizn, dotacji, czesnego i subwencji na badania naukowe. Opłaty za studia pobierane przez uniwersytety prywatne są wyższe od czesnego na uniwersytetach stanowych. Uczelnie prywatne przyznają więcej stypendiów studentom zagranicznym.

College są to uczelnie, które oferują 4 letnie studia *undergraduate* kończące się dyplomem *Bachelor*. College mogą funkcjonować jako samodzielne uczelnie albo być częścią uniwersytetów. *Liberal arts college* są to uczelnie, które oferują ogólne wykształcenie uniwersyteckie w zakresie nauk przyrodniczych, społecznych oraz studia humanistyczne.

Community college to niewielkie uczelnie oferujące dwuletni program studiów, które kończą się tytułem *Associate*. Średnia wysokość czesnego w community college wynosi około 16000 USD rocznie. Studenci pierwszego roku community college nie muszą mieszkać w akademikach. Osoba, który wybrała community college, który z kolei ma podpisaną umowę z uniwersytetem, może po dwóch latach przenieść się na ten uniwersytet. Zajęcia zrealizowane w community college zostaną uznane na

⁹ *Struktura studiów w USA*, <http://www.naharvard.pl/struktura-studiow-w-usa.html>, [dostęp: 03.09.2019 r.]

poczet studiów czteroletnich. Student po ukończeniu community college może skorzystać z Opcjonalnego Szkolenia Praktycznego, które trwa od 12 do 24 miesięcy i ma charakter płatnego stażu zawodowego. Kolejny staż możesz odbyć po uzyskaniu tytułu *Bachelor*¹⁰.

Technical Institute oferują dwu lub trzyletnie studia, które mają przygotować do praktycznego wykonywania zawodów takich jak technik dentystyczny, technik inżynier, technik medyczny. Oferta jest prowadzona w formule *Terminal Occupational Education* (docelowe kształcenie zawodowe) obejmuje okres od jednego do trzech lat studiów podejmowanych po ukończeniu szkoły średniej i przygotowuje studentów do szybkiego wejścia na rynek pracy. Programy studiów technicznych – znane też pod nazwami *Vocational Studies* oraz *Organized Occupational Studies* (studia zawodowe) nie przygotowują studentów do kontynuowania dalszej edukacji w szkole wyższej w ramach czteroletnich studiów w college’u lub na uniwersytecie¹¹.

¹⁰ J. Chałasiński, *Społeczeństwo i szkolnictwo Stanów Zjednoczonych*, Warszawa 1966, s.34.

¹¹ Ibidem, s.35.

4. Szkolnictwo wyższe w Polsce a w Stanach Zjednoczonych - podobieństwa i różnice

Amerykański system szkolnictwa jest zupełnie inny od polskiego. Nauka zarówno w Stanach Zjednoczonych jak i w Polsce dzieli się na trzy poziomy: podstawowy, średni oraz wyższy. Studia polskie i amerykańskie różnią się procesem zdobywania kolejnych tytułów i stopni.

Obecny amerykański system szkolnictwa jest całkowicie inny od polskiego. Amerykańska konstytucja przekazuje odpowiedzialność za szkolnictwo publiczne w ręce władz stanowych. Rząd federalny łoży zaledwie 5% na edukację w kraju i sprawuje tylko ogólną kontrolę nad szkolnictwem, pozostawiając decyzję co do administracji szkolnej i programu nauczana władzom stanowym i lokalnym okręgom szkolnym, przez co szkoły różnią się między sobą poziomem nauki, kosztami, programem kształcenia. System szkolnictwa wyższego w Stanach Zjednoczonych jest silnie zdecentralizowany.

Student w Polsce ma obecnie do wyboru 3-, 3,5- i 4 letnie studia licencjackie lub inżynierskie, albo 5-letnie studia magisterskie. Kandydat składa podanie od razu na interesujący go wydział, kierunek wybranej uczelni. Po otrzymaniu dyplomu magistra może rozpocząć studia doktoranckie.

W Stanach Zjednoczonych absolwent liceum może pójść do 2-letniej szkoły - najczęściej jest to *community*

college, czyli szkoły, które służą danej społeczności lokalnej. W odniesieniu do standardów panujących w Polsce jest to pośredni etap kształcenia między polską szkołą pomaturalną a studiami licencjackimi. *Community colleges* pozwalają w większym stopniu niż normalna uczelnia pozwalają w zdobyciu przez studentów umiejętności zawodowych. Ponadto pełnią funkcję swoistego pomostu między szkołą średnią, a uniwersytetem dla osób, które chcą kontynuować dalszą naukę. 2-letnie szkoły są znacznie tańsze niż 4-letnie. Słuchacze, którzy chcą dalej studiować 2-letnia nauka w *community college* to znaczne oszczędności finansowe. Po ukończeniu *community college* student otrzymuje dyplom *associate*¹².

Różnice między polskim i amerykańskim systemem szkolnictwa wyższego dotyczą także jego struktury, organizacji uczelni, roku akademickiego i systemu ocen. Amerykańskie uczelnie dzielą się na prywatne i publiczne. Te ostatnie mogą być stanowe albo lokalne. Większość uczelni amerykańskich jest bardziej wielostronna niż uczelnie polskie. Większe uniwersytety mają specjalistyczne szkoły. W Stanach Zjednoczonych najbardziej popularny jest podział roku akademickiego na

¹² S. Kawula, *Dylematy edukacyjne za granicą. Stany Zjednoczone, Republika Federalna Niemiec, Szwecja, Litwa, Chorwacja, Warszawa-Olsztyn 1990, s.37.*

semestry czyli półrocza. Semestr jesienny zaczyna się zazwyczaj w pierwszy poniedziałek września a kończy przed Bożym Narodzeniem. Ostatnie dwa tygodnie semestru to okres przygotowywania się do egzaminów, podczas którego nie odbywają się zajęcia. Semestr zimowy rozpoczyna się w trzecim lub czwartym tygodniu stycznia i trwa do połowy maja. Niektóre uczelnie w Stanach Zjednoczonych dzielą rok akademicki na trzy części.

Większość amerykańskich uczelni używa skali A-F, gdzie mniej więcej odpowiednikami polskich ocen są : A-5, B-4, C-3, D-2, F-1. Polska ocena celująca - 6 w Stanach Zjednoczonych to A+. W Polsce system egzaminacyjny jest niejednorodny, co daje profesorem absolutną władzę nad studentami i często zachęcający studenta do uczenia się całego materiału na dzień przed egzaminem. W Stanach Zjednoczonych student musi się uczyć cały semestr. Niemal z każdego przedmiotu są dwie sesje egzaminacyjne: środkowo semestralna oraz końcowa. Egzaminy są pisemne, zdarza się, że mogą być pisane w domu, gdzie student otrzymuje pytania i jeden czy dwa dni na ich opracowanie. Dodatkowo w ocenie studenta brane są pod uwagę zadania domowe, praca semestralna lub projekt oraz udział w zajęciach i ćwiczeniach. Jak widać, dla polskiego studenta jednym z największych

wyzwań w amerykańskim systemie szkolnictwa wyższego jest konieczność systematycznej pracy¹³.

¹³ *Studia w USA*, <https://educationusa.pl/studia-w-usa/>, [dostęp: 03.09.2019 r.]

Bibliografia:

Druki zwarte:

Chałasiński J., *Społeczeństwo i szkolnictwo Stanów Zjednoczonych*, Warszawa 1966

Kawula S., *Dylematy edukacyjne za granicą. Stany Zjednoczone, Republika Federalna Niemiec, Szwecja, Litwa, Chorwacja, Warszawa-Olsztyn 1990*

Akty prawne:

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (Dz.U. z 2019 r., poz. 730)

Źródła internetowe:

Studia w USA, <https://educationusa.pl/studia-w-usa/>, [dostęp: 03.09.2019 r.]

Struktura studiów w USA, <http://www.naharvard.pl/struktura-studiow-w-usa.html>, [dostęp: 03.09.2019 r.]

Struktura studiów w Polsce, <http://www.gopoland.pl/pl/struktura-studi-w-w-polsce>, [dostęp: 02.09.2019 r.]

Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2018/2019, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-w->

roku-akademickim-20182019-wyniki-wstepne,8,6.html,
[dostęp: 01.09.2019 r.]

System szkolnictwa wyższego w Polsce,
<http://kandydat.us.edu.pl/system-szkolnictwa-wyzszego-w-polsce>, [dostęp: 01.09.2019 r.]

.